

НОВІ ЗАВДАННЯ – НОВІ ГОРИЗОНТИ ІНСТИТУТУ

Відповідальність, покладена на ДСНС із захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, вирішення рятувальних і гуманітарних завдань потребує мати не тільки парк «надзвичайної» авіації, а й підготовлених фахівців – «надзвичайних» рятувальників.

З метою уніфікації підготовки і підвищення кваліфікації таких «надзвичайників» наказом Голови ДСНС від 29.12.2017 № 715 в структурі ДДУЦЗ створено Кафедру авіації та авіаційного пошуку і рятування.

Підкоривши повітряний простір, людство вступило в епоху нових можливостей, зокрема швидкого подолання значних відстаней, термінової доставки вантажів, аерокосмічного моніторингу значних територій тощо. Водночас з'явилися нові небезпеки та виклики, пов'язані із забезпеченням польотів та негайного реагування і здійснення пошуково-рятувальних заходів при виникненні позаштатних ситуацій аварійного характеру.

Сформувався новий напрям людської діяльності – пошук повітряних суден, які зазнали або зазнають лиха, рятування його пасажирів та екіпажу. Водночас, у разі виникнення й інших катаклізмів авіація, як найбільш високомобільний засіб, продемонструвала значну ефективність як у прогнозуванні та попередженні надзвичайних ситуацій, так і при ліквідації їх наслідків, захисту населення і територій.

Ставши суверенною, Україна в 1992 році ратифікувала Чиказьку конвенцію 1944 року (ІКАО), за якою на території країни-підписанта має бути створено службу і систему авіаційного пошуку та рятування. В Україні створено систему авіаційного пошуку і рятування, яка дає змогу в цілому виконувати покладені завдання в повітряному районі відповідальності держави. Повітряним кодексом України ДСНС визначено уповноваженим органом з питань організації авіаційного пошуку і рятування в Україні. Тобто на ДСНС покладено виконання міжнародних зобов'язань як країни-члена ІКАО.

До чергування в єдиній системі авіаційного пошуку і рятування залучаються повітряні судна Міноборони, МВС, Держприкордонслужби, Мінінфраструктури. При цьому керівний склад авіаційних пошуково-рятувальних служб зазначених суб'єктів, особи оперативного-рятувальних служб та рятувальники, фахівці органів управління системи авіаційного пошуку і рятування один раз на три ро-

ки зобов'язані проходити спеціалізовані курси підготовки і підвищення кваліфікації з питань пошуку та рятування у навчальних закладах (центрах), що мають відповідну ліцензію на проведення такого навчання.

Водночас, з усього персоналу системи авіаційного пошуку і рятування тільки біля 30 % (як правило, керівний склад) проходили таку підготовку. Решта фахівців удосконалюють власну професійну готовність на заняттях у своїх частинах за планами командирської чи службової підготовки. Але така підготовка має проводитися в сертифікованих навчальних закладах. Лише в такому разі вона гарантовано буде відповідати як вимогам вітчизняного законодавства, так і міжнародним стандартам підготовки фахівців екстремальних професій.

Головним навчально-методичним і науковим центром проведення зазначеної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівного складу і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, є Інститут державного управління у сфері цивільного захисту.

Інститут має досвід з організації та проведення навчання фахівців органів управління системи авіаційного пошуку і рятування. У 2012–2017 роках 84 фахівці від ДСНС підвищили свою кваліфікацію за цим напрямом. Підвищення кваліфікації фахівців органів управління інших суб'єктів системи авіаційного пошуку і рятування не проводиться.

У той же час, перевірки стану готовності аеродромів державної авіації та аеропортів цивільної авіації до здійснення пошуково-рятувального забезпечення польотів визначають незадовільний рівень підготовки таких фахівців. Навчання авіаційних рятувальників центральних органів виконавчої влади, які є суб'єктами єдиної державної системи цивільного захисту, здійснюються, як правило, у системі командирської (службової) підготовки керівниками цих органів.

Підтвердження професійного рівня, а також присвоєння авіаційному рятувальнику відповідної класної кваліфікації має здійснюватися не рідше одного разу на три роки з проведенням періодичної (чергової) атестації. Атестацію авіаційні рятувальники, за винятком авіації ДСНС, не проходять і до виконання обов'язків допускаються установчими наказами відповідних керівників, що є порушенням вимог не лише національного законодавства, а і міжнародних стандартів та рекомендованої прак-

тики. Адже до виконання робіт екстремальних професій допускається тільки атестований персонал.

Створеною в ІДУЦЗ кафедрою авіації та авіаційного пошуку і рятування відпрацьовано проекти навчальних програм з підвищення кваліфікації керівного складу авіаційних пошуково-рятувальних служб державної авіації України, фахівців оперативно-рятувальних служб та рятувальників на засадах уніфікації освітнього та сертифікаційного процесів. Доповнено також навчальні програми за усіма іншими напрямками навчально-методичної діяльності ІДУЦЗ навчальною тематикою з авіаційного пошуку і рятування.

Навчальні програми включають сучасні передові технології, напрацьовані як з урахуванням вітчизняного, так і зарубіжного досвіду, в тому числі і із залученням авіації до виконання інших завдань: гасіння пожеж з повітря, моніторингу надзвичайних ситуацій, аеромедичної евакуації. Адже врахування можливостей сучасних досягнень та оперативне впровадження їх у навчальний процес трансформує систему підготовки фахівців у окрему високотехнологічну індустрію.

Досвід застосування авіації свідчить, що її залучення найчастіше відбувається в надзвичайних ситуаціях, пов'язаних з гасінням пожеж в екосистемах (лісах) та евакуацією постраждалих з місць природного лиха. Водночас, ці надзвичайні ситуації для авіації ДСНС є і найбільш складними, оскільки потребують масованого застосування сил та засобів у обмежений час, чіткої взаємодії, якісного управління та всебічного забезпечення.

У ДСНС для боротьби з пожежами створено авіаційний протипожежний підрозділ у складі Спеціального авіаційного загону, повітряні судна якого (літаки Ан-32П та вертольоти Мі-8МТ з водозливними пристроями ВЗП-5) успішно застосовують для гасіння лісових пожеж як на території нашої держави, так і за кордоном.

Виконання завдань з пожежогасіння лісових чи ландшафтних масивів авіація ДСНС здійснює у тісній взаємодії з роботою підрозділів Оперативно-

рятувальної служби цивільного захисту. І зрозуміло, що якісна ліквідація масштабних надзвичайних ситуацій та їх наслідків неможлива без організації тісної взаємодії авіації з наземними силами та засобами, що передбачає надійно організовану комунікацію між службами, органами управління і аварійно-рятувальними підрозділами. А така взаємодія досягається відповідною підготовкою сил і засобів, що наразі не проводиться.

Відпрацювання кафедрою подібної взаємодії передбачається шляхом упровадження окремих навчальних програм підготовки і підвищення кваліфікації керівного складу та фахівців оперативно-рятувальних служб територіальних Головних управлінь (управлінь) ДСНС, які залучаються до ліквідації надзвичайних ситуацій, пов'язаних з лісовими чи ландшафтними пожежами.

Евакуація постраждалих за допомогою вертольотів або літаків цілком змінила підхід до швидкого перевезення людей із зон, де недоступна належна допомога, до медичних установ, в яких вони можуть отримати екстрену і кваліфіковану допомогу. Досвід бойових дій на сході країни доводить, що в екстремальних ситуаціях наявність спеціальних медичних літаків і вертольотів дуже важлива для швидкої евакуації поранених і надання їм невідкладної допомоги.

Тому увага з боку держави до санітарної авіації значно посилилася. Згідно з Указом Президента № 744/2014 від 24.09.2014 та Рішенням Ради національної безпеки і оборони № 7982/С від 26.03.2015 в Україні створюється зведений авіаційний підрозділ для надання екстреної кваліфікованої медичної допомоги.

Перший вітчизняний реанімаційний літак Ан-26, модернізований за стандартами НАТО, передано ДСНС. Це унікальний для України літак, здатний одночасно транспортувати на відстань до 2000 км двох тяжкохворих і поранених, шістьох лежачих і чотирнадцятьох сидячих пацієнтів. Літак обладнано рухомими модулями інтенсивної терапії і реанімації австрійського виробництва, що забезпечує підтримку життєдіяльності пацієнта під час його транспортування у стаціонарну медичну установу. Спеціалісти називають цей літак «повітряним шпиталем».

Літак оснащено новітнім аеронавігаційним обладнанням, новими системами і агрегатами відповідно до міжнародних вимог авіаційної безпеки та стандартів НАТО. Це дає змогу здійснювати його польоти по міжнародних повітряних лініях без обмежень і доправляти поранених не тільки в українські, а й у європейські шпитали.

Проблеми організації органами влади процесу аеромедичної евакуації постраждалих унаслідок

надзвичайних ситуацій, аспекти її нормативно-правового та кадрового забезпечення в ІДУЦЗ виведено в окремий навчальний модуль, включений до програм підвищення кваліфікації слухачів різних категорій.

Системний аналіз природно-техногенних загроз в Україні свідчить про стрімке зростання всього спектра небезпек, і адекватною відповіддю має бути таке ж стрімке зростання потенціалу самозахисту та управління ризиками. Тому однією зі складових системи управління ризиками на глобальному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівні є створення потужної системи моніторингу, авіаційна компонента якої може бути найефективнішою серед існуючих.

Розглядаючи можливості сучасних авіаційних засобів з точки зору забезпечення масштабності та безперервності моніторингу природно-техногенних ризиків і загроз, неможливо обійти увагою безпілотну складову авіаційної компоненти, що останнім часом активно прогресує завдяки розвитку аерокосмічних та інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Практичний досвід застосування безпілотних авіаційних комплексів (БпАК) провідними країнами світу виявив широке коло цивільних завдань, при вирішенні яких «безпілотники» доводять високу ефективність. Однією з предметних сфер застосування БпАК є сфера цивільного захисту.

БпАК здатний діяти в зонах біологічного, радіаційного й хімічного зараження. Йому не потрібні складні системи життєзабезпечення екіпажу. У кризовій ситуації, пов'язаній з ризиком, втратою апарата можна пожертвувати.

У таких цивільних сферах застосування БпАК як дистанційне зондування землі, контроль комунікацій і кордонів, ретрансляція сигналів собівар-

тість послуг знижується на порядок порівняно з традиційними космічними або авіаційними системами. Можна стверджувати, що саме БпАК можуть стати однією з ефективних складових авіаційних засобів для виконання завдань з попередження, виявлення та ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру

Кафедра авіації та авіаційного пошуку і рятування розглядає питання застосування БпАК у сфері цивільного захисту і має намір вивести підготовку відповідних фахівців керівного складу авіаційних пошуково-рятувальних служб державної авіації України, фахівців оперативно-рятувальних служб та рятувальників у окремий модуль навчальних програм.

На сьогодні практично жодне завдання з подолання наслідків *надзвичайних ситуацій не вирішується без участі авіації. Авіація – це та основа, на базі якої будується мобільність і ефективність діяльності ДСНС на сучасному етапі та в майбутньому. А фахово підготовлений авіаційний персонал суттєво підвищує ефективність її застосування.*

Реалізуючи в ІДУЦЗ навчальні програми за авіаційною компонентою, ДСНС забезпечує підвищення кваліфікації фахівців органів управління системи авіаційного пошуку і рятування, а із запровадженням курсів підвищення кваліфікації авіаційних рятувальників державної авіації ІДУЦЗ стає єдиним в Україні навчальним закладом з удосконалення професійних знань та навичок авіаційних рятувальників.

Крім того, ІДУЦЗ має амбітні наміри отримання ліцензії ІСАО на підготовку авіаційних рятувальників. У цьому випадку ІДУЦЗ стане єдиним в Україні навчальним закладом з удосконалення професійних знань та навичок авіаційних фахівців відповідно до стандартів та рекомендованої практики ІСАО.

Таким чином, функціонування Кафедри авіації та авіаційного пошуку і рятування в ІДУЦЗ забезпечує якісну підготовку авіаційних фахівців на засадах взаємодії науки і освіти відповідно до міжнародних стандартів.

П. Б. Волянський,
*начальник ІДУЦЗ, доктор наук
з державного управління, доцент*

В. В. Хижняк,
*завідувач кафедри авіації та
авіаційного пошуку і рятування ІДУЦЗ,
канд. техн. наук, ст. наук. співробітник,
м. Київ*